

**De Longitudinale Relatie Tussen Persoonlijkheid en Internaliserend Gedrag Tijdens de
Adolescentie: Het Mediërend Effect van Autoritatief Opvoeden**

Leanne P. M. de Bok

Leanne de Bok 3458091

Werkveld: Jeugdzorg

Begeleiding: Dr. P. Prinzie

Datum: 20-06-2011

De Longitudinale Relatie Tussen Persoonlijkheid en Internaliserend Gedrag Tijdens de Adolescentie: Het Mediërend Effect van Autoritatief Opvoeden

Leanne P. M. de Bok

Universiteit Utrecht

Abstract

The relationship between personality and internalizing problem behavior has been well established. However, relatively little attention has been given to the role of the social environment in the association between personality and problem behavior. In this longitudinal study we tested whether authoritative parenting mediated the associations between personality traits and internalizing behavior. Data from the Flemish Study on Parenting, Personality, and Problem Behavior were used ($N = 399$). Mothers rated their children's Big Five characteristic and three years later, they rated their authoritative parenting. Five years later, adolescents reported on their internalizing behavior. Results indicated that higher levels of emotional stability were directly related to lower levels of internalizing behavior in boys and girls. Higher levels of extraversion were directly related to lower levels of internalizing behavior in boys and lower levels of benevolence were directly related to lower levels of internalizing behavior in girls. Results supported that the dimension warmth from authoritative parenting acted as a mediator in the associations between imagination and withdrawn/depressed behavior in girls. The dimension of reasoning/induction mediated the associations between extraversion, emotional stability, imagination and somatic complaints in girls.

Samenvatting

Er is sterke empirische evidentie voor de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend probleemgedrag. Weinig aandacht is echter besteed aan de rol van de sociale omgeving. In deze longitudinale studie is onderzocht of autoritatief opvoeden de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag medieert. Daarvoor is gebruik gemaakt van data van de Vlaamse studie over Opvoeding, Persoonlijkheid en Ontwikkeling ($N = 399$). Moeders beoordeelden de Big Five karaktereigenschappen van hun kind en drie jaar later hun autoritatief opvoeden. Vijf jaar na het beoordelen van de persoonlijkheid rapporteerden adolescenten over hun internaliserend gedrag. Uit deze studie blijkt dat hogere scores op emotionele stabiliteit direct gerelateerd zijn aan lagere scores op internaliserend gedrag bij jongens en meisjes. Hoge scores op extraversie zijn direct gerelateerd aan lagere scores op internaliserend gedrag bij jongens en hogere scores op welwillendheid zorgen voor lagere

scores op internaliserend gedrag bij meisjes. De resultaten tonen aan dat de dimensie warmte van autoritatief opvoeden de relatie tussen vindingrijkheid en teruggetrokken/ depressief gedrag medieert. Er is ook een mediatie-effect gevonden voor beredeneren in de associatie van extraversie, emotionele stabiliteit, vindingrijkheid met somatische klachten bij meisjes.

Inleiding

Ecologische modellen gaan ervan uit dat zowel individuele factoren als contextuele factoren van invloed zijn op gedragsproblemen (Gerard & Buehler, 2004). Lynch en Cicchetti (1998) geven aan dat ecologische modellen transactioneel zijn. Dit betekent dat het kind en de context elkaar wederzijds beïnvloeden over tijd. Zowel individuele kindkenmerken, zoals persoonlijkheid, en omgevingsvariabelen, zoals opvoeding, zijn van invloed op de ontwikkeling van gedragsproblemen. Zo kunnen persoonlijkheidskenmerken een risico zijn voor gedragsproblemen. Dit is het meest onderzocht aan de hand van het kwetsbaarheidmodel en het aanlegmodel. Deze modellen veronderstellen dat de persoonlijkheid van het kind een risico is voor het ontstaan of de voortgang van het probleemgedrag. Onderzoek heeft aangetoond dat lage emotionele stabiliteit zowel internaliserende als externaliserende problemen voorspelt (Shiner & Caspi, 2003). Hoge emotionele stabiliteit kan ook een protectieve factor zijn in een omgeving met risicofactoren zoals armoede en het leven in multi-probleem gezinnen (Shiner & Caspi, 2003). Tackett (2006) geeft aan dat er wel significante relaties gevonden zijn tussen persoonlijkheid en probleemgedrag, maar dat deze relaties veelal correlatieel zijn. Weinig studies hebben (sociale) omgevingsfactoren onderzocht in deze relatie (Manders, Scholte, Janssens, & de Bruyn, 2006).

Een omgevingsfactor zoals positief opvoeden wordt als een beschermende factor voor probleemgedrag gezien (DeVore & Ginsburg, 2005). Er is sprake van bi-directionele effecten tussen opvoeding en probleemgedrag: opvoeding heeft effect op probleemgedrag en de karaktereigenschappen van het kind hebben effect op de opvoeding (O'Connor, 2002). Reitz, Deković, en Meijer, (2006) geven aan dat er een groeiende empirische evidentie is voor de wederzijdse relatie tussen opvoeding en externaliserende problemen. Het bewijs van deze wederzijdse relatie tussen opvoeden en internaliserende problemen is echter schaarser. Bovendien zijn de studies die de relatie onderzoeken tussen opvoeding en internaliserende problemen meestal uitgevoerd bij jonge kinderen (Reitz et al., 2006). Ge en collega's (1996) hebben geen mediatie-effect gevonden van opvoeding in de relatie tussen karakter en internaliserende problemen. Hun studie was echter cross-sectioneel wat het onmogelijk

maakt om naar de ontwikkeling van gedrag te kijken. Tevens was de steekproef van hun studie beperkt ($N = 45$).

In deze studie wordt geprobeerd rekening te houden met de eerder benoemde beperkingen. Daarom wordt in deze longitudinale studie gekeken naar de processen die de relatie kunnen verklaren tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag. Er wordt gekeken of de effecten van persoonlijkheid op internaliserend gedrag (gedeeltelijk) gemedieerd worden door autoritatief opvoeden. Persoonlijkheid kan zorgen voor veranderingen in de omgeving, zoals verschillende reacties van ouders, die vervolgens samen gaan met meer of minder risico's op gedragsproblemen. Bovendien wordt het internaliserend gedrag gemeten bij adolescenten in plaats van bij kinderen.

Internaliserende problemen

Internaliserend probleemgedrag omvat angstig, teruggetrokken, depressief gedrag en somatische klachten (Achenbach, 1991). Internaliserende problemen zijn relatief stabiel over de tijd, de prevalentie neemt echter toe in de adolescentie (Bongers, Koot, van der Ende, & Verhulst, 2003). In de kindertijd hebben jongens en meisjes eenzelfde prevalentie van internaliserend gedrag. In de adolescentie hebben meisjes een hoger gemiddelde van internaliserend gedrag dan jongens (Bongers et al., 2003). Uit een onderzoek uit Amerika waar gebruik gemaakt is van een representatieve steekproef uit de populatie, blijkt dat op 16-jarige leeftijd 15% van de adolescenten voldoet aan de criteria voor een emotionele stoornis, 9.9% voor een angststoornis en 9.5% voor een depressieve stoornis volgens de DSM-IV (Costello, Mustillo, Erkanli, Keeler, Angold, 2003). Individuele factoren en factoren van de familie worden gezien als de grootste voorspellers van internaliserend probleemgedrag. Een individuele factor kan bijvoorbeeld een angstig temperament zijn en een familiefactor is bijvoorbeeld de opvoeding (Leve, Kim, & Pears, 2005). Reitz en collega's (2006) vinden voor zowel kind als opvoedingsvariabelen een effect op internaliserende problemen in de vroege adolescentie. Autoritatief opvoeden kan een preventieve werking hebben in het voorkomen van internaliserende problemen (Gray & Steinberg, 1999).

Persoonlijkheid en internaliserende problemen

Persoonlijkheid verwijst naar individuele verschillen in de neiging zich te gedragen, te denken en te voelen op een bepaalde consistente manier (Caspi, 1998 als in Eisenberg, Fabes, Guthrie, & Reiser, 2000). Er is een groeiende consensus dat persoonlijkheid bij zowel

volwassenen als kinderen gemeten kan worden aan de hand van de Big Five (Shiner & Caspi, 2003). De persoonlijkheidsdimensies van de Big Five zijn (1) extraversie, (2) welwillendheid, (3) consciëntieusheid, (4) emotionele stabiliteit (vs neuroticisme), en (5) openheid voor nieuwe ervaringen (Ozer & Benet-Martinez, 2006). Van Leeuwen, Mervielde, Braet en Bosmans (2004) hebben aangetoond dat lage extraversie en emotionele stabiliteit gerelateerd zijn aan internaliserende problemen (Van Leeuwen et al., 2004). Ozer en Benet-Martinez (2006) geven aan dat klinische angststoornissen worden voorspeld door lage emotionele stabiliteit, en depressie door lage emotionele stabiliteit en lage extraversie (Ozer & Benet-Martinez, 2006).

Persoonlijkheid en opvoeden

Kindkarakteristieken zoals geslacht, psychische conditie, intellectueel vermogen en fysieke verschijning roepen verschillend gedrag op bij ouders (O'Connor, 2002). Bögels en Brechman-Toussaint (2006) geven aan dat etiologische modellen van onder andere angst uitgaan van de wederkerigheid tussen ouderschap en kindfactoren. Een kind met een hoge mate van opwinding en negatieve emotionaliteit roept verhoogde controle en overbetrokkenheid bij de ouders op. Aan de andere kant kan dit opvoedgedrag de negatieve emotionaliteit bij het kind versterken (Bögels & Brechman-Toussaint, 2006). Lengua en Kovacs (2005) tonen bi-directionele effecten van opvoeding aan. Angstige en positief emotionele kinderen ontvangen meer acceptatie van hun moeder. Negatief opvoeden door de moeder is gerelateerd aan meer prikkelbaarheid en angstig gedrag bij kinderen (Lengua & Kovacs, 2005).

Autoritatief opvoeden en internaliserende problemen

Onderzoek heeft aangetoond dat opvoeding nauw is gerelateerd aan de ontwikkeling van kinderen en adolescenten (de Vore & Ginsburg, 2005). Bij kinderen is een associatie tussen opvoeding en internaliserende/externaliserende symptomen aangetoond (McLeod, Weisz, & Wood, 2007). Autoritatief opvoeden wordt gezien als de ideale opvoeding (de Vore & Ginsburg, 2005). Robinson, Mandleco, Olsen, en Hart (1995) beschrijven vier verschillende dimensies van autoritatief opvoeden. Deze dimensies zijn: warmte en betrokkenheid, redeneren/inductie, democratische participatie en makkelijke omgang. Een autoritatieve opvoeding zorgt voor een goede ontwikkeling bij adolescenten op onder andere academische prestatie (de Vore & Ginsburg, 2005; Suldo, & Huebner, 2004) en psychosociale

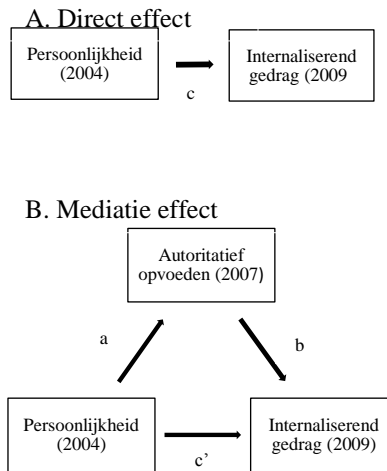
ontwikkeling (Gray & Steinberg, 1999). De dimensies redeneren/inductie, warmte en betrokkenheid en democratische participatie hebben een groot effect op het welbevinden van adolescenten, waarbij de dimensie betrokkenheid het meeste effect heeft (Suldo, & Huebner, 2004). Betrokkenheid laat de meest positieve bijdrage op verschillende aspecten van de ontwikkeling zien, zoals gezonde identiteitsontwikkeling en minder angstige en depressieve symptomen. (Gray & Steinberg, 1999). Ook de dimensie warmte zorgt voor minder depressieve symptomen bij adolescenten (Greenberger, Chen, Tally, & Dong, 2000). De dimensie ‘makkelijk in de omgang’ is gerelateerd aan een goede relatie tussen ouder en kind, wat het effect van negatieve gebeurtenissen kan bufferen. Afwijzing door de ouders en veel conflicten zijn echter gerelateerd aan meer depressieve symptomen (Greenberger et al., 2000). Volgens Gray en Steinberg (1999) kan een hoge waardering op één van de dimensies ouderlijke betrokkenheid of democratische participatie compenseren voor een lage waardering op de andere dimensie ter preventie van internaliserende problemen.

Deze studie

Deze longitudinale studie gaat in op het mediërende effect van autoritatief opvoeden in de relatie van persoonlijkheid op internaliserende gedrag, bij adolescenten (zie Figuur 1). Gebaseerd op de literatuur zijn de volgende hypothesen opgesteld (a) persoonlijkheid is gerelateerd aan opvoeden; (b) autoritatief opvoeden, vooral de dimensie warmte en betrokkenheid, is gerelateerd aan internaliserende problemen; (c) persoonlijkheid, vooral extraversie en lage emotionele stabiliteit, is gerelateerd aan internaliserend gedrag; (d) het effect van persoonlijkheid wordt (gedeeltelijk) gemedieerd door autoritatief opvoeden. Bovendien wordt in dit onderzoek het verschil in effect tussen jongens en meisjes onderzocht. Er zijn verschillende redenen om aan te nemen dat de relatie tussen persoonlijkheid, opvoeding en internaliserend gedrag kan verschillen per geslacht. Ten eerste blijkt dat jongens en meisjes een andere ontwikkeling doormaken met betrekking tot internaliserend gedrag (Bongers et al., 2003). Ten tweede kan er een verschil zijn tussen jongens en meisjes in persoonlijkheid. Een meta-analyse van verschillen in temperament voor geslacht ontdekte consistente verschillen in doelbewuste controle (effortful control) in het voordeel van meisjes (gerelateerd aan consciëntieusheid; Else-Quest, Hyde, Goldsmith, & Van Hulle, 2006). Verschillende dimensies binnen sociale actiegerichtheid (surgency; gerelateerd aan extraversie) laat kleine tot gemiddelde effecten zien in het voordeel van jongens. Als laatste kan het zijn dat ouders verschillende vormen van discipline gebruiken bij jongens en meisjes.

Butler en Shalit-Naggar (2008) rapporteren bijvoorbeeld meer wederkerigheid in de moeder-dochter relatie dan in de moeder-zoon relatie.

Figuur 1, Mediatie model

Figuur 1. De mediërende rol van autoritatief opvoeden in de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag.

Methoden

Deelnemers

De steekproef voor deze studie bestaat uit 399 adolescenten waarvan 189 jongens (47.4%) en 210 meisjes (52.6%). De leeftijd van de kinderen op meetmoment 1 (2004) waarin de persoonlijkheid werd gemeten varieerde van acht tot dertien jaar (M : 10 jaar, 8 maanden, SD : 1.17). Op meetmoment 2 (2007) waarin het autoritatief opvoeden werd gemeten, varieerde de leeftijd van elf tot zestien jaar (M : 13 jaar, 8 maanden, SD : 1.17). De leeftijd van de adolescenten varieerde van dertien tot achttien jaar (M : 15 jaar, 8 maanden, SD : 1.17) tijdens de laatste meetronde in 2009 (T3) waarin internaliserend gedrag is gemeten. Van de adolescenten die deelnamen aan het onderzoek waren in 95.5% van de gevallen de ouders samen. In 3.3% waren de ouders gescheiden, de overige 1.3% hebben een andere gezinssituatie. Het opleidingsniveau van moeders (M) en vaders (V) was: basisonderwijs (M: 0.5%; V: 1%), voortgezet onderwijs (M: 34.5%; V: 38.8%), hoger niet-universitair onderwijs (M: 44.3%; V: 30.6%), en universitair onderwijs (M: 14.8%; V: 20.5%). De overige opleidingsniveaus waren anders, bijvoorbeeld D-cursus of interne opleiding, of niet ingevuld. Het beroep van vader en moeder werd met de *Beroepenklapper* (Van Westerlaak, Kropman, & Collaris, 1975) op een zespuntsschaal gescoord (variërend van 1 tot 6). De gemiddelde score bedroeg voor moeders 3.62 ($SD = 1.35$) en voor vaders 3.63 ($SD = 1.6$). Van de

moeders heeft 19.5% geen beroep, een beroepsonderbreking of het beroep niet ingevuld. Bij de vaders betrof dit 18.6%. Deze zijn niet meegerekend in de gemiddelde scores van de beroepen.

Procedure

De gebruikte data voor deze studie zijn onderdeel van de lopende Vlaams longitudinale studie over opvoeding, persoonlijkheid en ontwikkeling die startte in 1999. In 1999 is een gestratificeerde steekproef getrokken van 167 scholen in Vlaanderen op basis van de geografische locatie (provincie). Gezinnen zijn random geselecteerd. De aanvankelijke steekproef betrof 680 Vlaamse families. De steekproef bestond uit vier cohorten kinderen, die in 1999 vier, vijf, zes en zeven jaar waren. Een gedetailleerde beschrijving van werving, procedures en steekproef is te vinden in Prinzie en collega's (2003).

Voor de huidige studie worden moederrapporteringen over de persoonlijkheid van het kind gebruikt (T1, 2004). Voor de autoritatieve opvoeding worden moederrapporteringen van 2007 (T2) gebruikt. De adolescenten rapporteerden vijf jaar later (T3, 2009) hun eigen internaliserende gedrag. De analyses zijn gebaseerd op families waarvan de betreffende data compleet zijn.

Instrumenten

Persoonlijkheid.

Om de persoonlijkheid van het kind te meten hebben moeders de Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC; Mervielde & De Fruyt, 1999) ingevuld. De HiPIC is ontwikkeld om individuele verschillen tussen kinderen te meten in de leeftijd van zes tot twaalf jaar. De HiPIC meet persoonlijkheid aan de hand van 144 items hiërarchisch gegroepeerd op vijf factoren, namelijk: (1) extraversie met 32 items ("Heeft veel energie"), (2) welwillendheid met 40 items ("Verdedigt de zwakkeren"), (3) consciëntieusheid met 32 items ("Werkt met volgehouden aandacht"), (4) emotionele stabiliteit/ vs neuroticisme met 16 items ("Maakt zich vlug zorgen over iets" (R)), en (5) vindingrijkheid met 24 items ("Heeft plezier in het creëren van iets") (De Fruyt et al., 2006). Moeders beoordeelden het gedrag van kinderen op een 5-punts schaal van 1 (bijna niet kenmerkend) tot 5 (erg kenmerkend). De HiPIC werd door Shiner en Caspi (2003) beschreven als een van de meest degelijke instrumenten om persoonlijkheid bij kinderen te beoordelen. Bevindingen met betrekking tot reproduceerbaarheid, validiteit en temporele stabiliteit zijn gemeld door onder andere De Fruyt en collega's (2006) en Prinzie en Deković (2008). De factoren extraversie ($\alpha = .92$),

welwillendheid ($\alpha = .92$), consciëntieusheid ($\alpha = .94$), vindingrijkheid ($\alpha = .92$) en emotionele stabiliteit ($\alpha = .90$) hebben een hoge betrouwbaarheid.

Autoritatief opvoeden

Moeders beoordeelden hun autoritatief opvoeden aan de hand van de Parenting Practices Questionnaire (PPQ; Robinson et al., 1995). Voor dit onderzoek zijn twee factoren gebruikt om autoritatief opvoeden te meten. De twee factoren bevatten samen zeventien items. De factoren zijn (1) warmte en betrokkenheid met elf items (“Heeft warme en intieme momenten met het kind”), en (2) redeneren/inductie met zes items (“Legt de consequenties van gedrag van het kind uit”). Het gedrag wordt beoordeeld aan de hand van een 5-punts Likert schaal oplopend van 1 (nooit) tot 5 (altijd). De betrouwbaarheid van autoritatief opvoeden is goed met een Cronbach's alfa van .90, ook de subschalen warmte en betrokkenheid ($\alpha = .85$) en redeneren/inductie ($\alpha = .90$) hebben een goede betrouwbaarheid.

Internaliserend gedrag

De Youth-Self Report (YSR) is gebruikt om het internaliserend gedrag van adolescenten te meten (Achenbach, 1991). Adolescenten rapporteerden over hun internaliserend gedrag van de afgelopen 6 maanden aan de hand van een 3-puntsschaal oplopend van 0 (*Helemaal niet*), 1 (*Een beetje of soms*) tot 2 (*Duidelijk of vaak*). Het internaliserende syndroom bestaat uit drie smallebandsyndromen; teruggetrokken/ depressief met acht items (“Er is weinig dat ik leuk vind”); lichamelijke klachten met tien items (“Ik heb last van duizeligheid”); angstig / depressief met dertien items (“Ik heb het gevoel dat niemand van mij houdt”). De betrouwbaarheid van het internaliserende syndroom is goed met een Cronbach's alfa van .90. De subschalen angstig/depressief, teruggetrokken depressief en somatische klachten hebben een voldoende tot goede betrouwbaarheid van respectievelijk .86, .76 en .68.

Statistische analyse

Voor de statistische analyse zijn eerst de beschrijvende statistieken en de correlaties van de variabelen berekend. Vervolgens is het mediatie-model onderzocht waarin de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag, zowel direct als indirect, beïnvloed wordt via autoritatief opvoeden met behulp van een SPSS-macro van Preacher en Hayes (2008). Bij de beoordeling van mediatie wordt onderscheid gemaakt tussen diverse effecten. Dit zijn de volgende effecten: het totale effect (c), het effect van de onafhankelijke variabele, persoonlijkheid (IV) op de afhankelijke variabele, internaliserend gedrag (DV), het effect van IV, persoonlijkheid, op de mediator, autoritatief opvoeden, (M) (a) en het effect van M,

autoritatief opvoeden, op DV, internaliserend gedrag (b). Het effect van de IV, persoonlijkheid, op de DV, internaliserend gedrag, wordt bepaald door een direct effect en een indirect effect van de IV, persoonlijkheid, op de DV, internaliserend gedrag via de M, autoritatief opvoeden (c'). Hiernaast zijn er de indirecte effecten, een indirect effect is de vermenigvuldiging van $a \times b$. In het geval van meerdere mediators kunnen er totaal indirecte effecten weergegeven worden en specifieke indirecte effecten voor de mediator. Er wordt gebruik gemaakt van een bootstrapping-methode (met 5000 bootstrap steekproeven), op deze manier kunnen de indirecte effecten met betrouwbaarheidsintervallen van 95% worden weergegeven. In eerste instantie is er gekeken naar het effect van warmte en beredeneren op internaliserend gedrag voor de gehele steekproef en vervolgens voor jongens en meisjes afzonderlijk. Tot slot is het effect op de smallebandsyndromen van internaliserend gedrag (angstig/depressief gedrag, teruggetrokken/depressief gedrag en somatische klachten) onderzocht.

Resultaten

Beschrijvende statistieken en correlatie analyse

De gemiddelden en standaarddeviaties van de variabelen voor de gehele steekproef en voor jongens en meisjes apart zijn weergegeven in Tabel 1. Uit de onafhankelijke *t* tests blijkt dat moeders meisjes beoordelen als meer welwillend en consciëntieus dan jongens. Meisjes rapporteren meer internaliserend gedrag, angstig/depressief gedrag en somatische klachten dan jongens. Er blijkt echter geen geslachtsverschil in zelfrapportage van teruggetrokken/depressief gedrag.

De Pearson correlaties van de gehele steekproef zijn weergegeven in Tabel 2. De correlaties laten zien dat extraversie, welwillendheid en emotionele stabiliteit negatief gerelateerd zijn aan internaliserende problemen in de adolescentie. Autoritatief opvoeden door moeder is niet gerelateerd aan internaliserend gedrag. Warmte blijkt wel negatief gerelateerd aan teruggetrokken/depressief gedrag.

Mediatie-effect van autoritatief opvoeden voor de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag

De resultaten van de mediatie-analyse voor het effect van warmte en beredeneren in de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag, zijn weergegeven in Tabel 3. Extraversie, welwillendheid en emotionele stabiliteit zijn negatief gerelateerd aan internaliserende problemen vijf jaar later (c). Extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele

RELATIE TUSSEN PERSOONLIJKHEID EN INTERNALISEREND GEDRAG

Tabel 1.

Gemiddelden en Standaarddeviaties voor Persoonlijkheid, Autoritatief Opvoeden en Internaliserend Gedrag

Variabele	<u>Totale steekproef (N = 399)</u>		<u>Jongens (n = 189)</u>		<u>Meisjes (n = 210)</u>		t
	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD	
1. Leeftijd	128.38	13.55	127.90	13.23	128.80	13.84	-.67
2. Extraversie	112.37	17.11	111.07	17.07	113.55	17.10	-1.45
3. Welwillendheid	142.49	18.86	140.14	18.78	144.60	18.72	-2.38*
4. Consciëntieusheid	107.73	19.98	103.55	19.36	111.49	19.82	-4.05***
5. Emotionele stabiliteit	54.72	10.33	54.91	10.52	54.55	10.18	.35
6. Vindingrijkheid	90.49	14.20	89.45	14.14	91.43	14.22	-1.39
7. Autoritatief opvoeden	68.42	8.13	67.69	7.12	69.07	8.90	-1.72
8. Warmte	44.23	5.48	43.70	4.97	44.71	5.87	-1.83
9. Beredeneren	24.19	3.71	23.99	3.34	24.36	4.03	-1.00
10. Internaliseren	10.07	7.75	8.53	7.01	11.45	8.13	-3.83***
11. Angstig/depressief	5.67	4.85	4.53	3.99	6.70	5.30	-4.58***
12. Teruggetrokken /depressief	2.17	2.29	2.13	2.31	2.22	2.28	-.39
13. Somatisch	2.47	2.41	2.06	2.33	2.83	2.44	-3.21**

Noot. Leeftijd = Leeftijd in maanden bij T1.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

RELATIE TUSSEN PERSOONLIJKHEID EN INTERNALISEREND GEDRAG

Tabel 2.

Pearson Correlaties voor Persoonlijkheid, Autoritatief Opvoeden en Internaliserend Gedrag (N = 399)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Leeftijd	-												
2. Extraversie	-.10 [*]	-											
3. Welwillendheid	.11 [*]	.14 ^{**}	-										
4. Consciëntieusheid	-.03	.16 ^{**}	.39 ^{***}	-									
5. Emotionele stabiliteit	.07	.42 ^{***}	.31 ^{***}	.27 ^{***}	-								
6. Vindingrijkheid	-.12 [*]	.44 ^{***}	.18 ^{***}	.52 ^{***}	.39 ^{***}	-							
7. Autoritatief opvoeden	-.03	.34 ^{***}	.20 ^{***}	.21 ^{***}	.13 [*]	.29 ^{***}	-						
8. Warmte	-.09	.31 ^{***}	.22 ^{***}	.23 ^{***}	.10 [*]	.29 ^{***}	.92 ^{***}	-					
9. Beredeneren	.06	.30 ^{***}	.12 [*]	.13 [*]	.13 [*]	.22 ^{***}	.83 ^{***}	.55 ^{***}	-				
10. Internaliseren	.11 [*]	-.13 ^{**}	-.10 [*]	-.04	-.18 ^{***}	-.02	.00	-.02	.02	-			
11. Angstig/depressief	.07	-.08	-.09	-.00	-.17 ^{**}	.00	.02	.02	.01	.93 ^{***}	-		
12. Teruggetrokken /depressief	.13 ^{**}	-.25 ^{***}	-.08	-.08	-.13 ^{**}	-.02	-.10	-.11 [*]	-.05	.79 ^{***}	.66 ^{***}	-	
13. Somatisch	.12 [*]	-.03	-.10	-.04	-.13 ^{**}	-.03	.05	.01	.10	.71 ^{***}	.49 ^{***}	.39 ^{***}	-

Noot. Leeftijd = leeftijd in maanden bij T1.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

stabiliteit en vindingrijkheid zijn positief gerelateerd aan warmte en beredeneren drie jaar later (*a*). De analyses laten zien dat er geen effect is van warmte of beredeneren op internaliserend gedrag (*b*). Zoals te zien is in Tabel 3, is er geen sprake van een statistisch significant mediatie-effect (indirecte effecten $a \times b$).

De resultaten voor jongens en meisjes afzonderlijk zijn te zien in Tabel 4. Extraversie is bij jongens negatief gerelateerd aan internaliserend gedrag. Welwillendheid is bij meisjes negatief gerelateerd aan internaliserend gedrag. Emotionele stabiliteit is zowel bij jongens als bij meisjes gerelateerd aan minder internaliserende problemen. Het positieve effect van extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid en emotionele stabiliteit op warmte en beredeneren drie jaar later is alleen te zien bij meisjes. Vindingrijkheid gaat bij zowel jongens als meisjes samen met meer warmte en beredeneren van moeder drie jaar later. Voor verdere analyses is internaliserend gedrag opgesplitst in de drie smallebandsyndromen.

Mediatie-effect van autoritatief opvoeden voor de relatie tussen persoonlijkheid en angstig/depressief gedrag

In Tabel 5 is te zien dat emotionele stabiliteit een negatief effect heeft op angstig/ depressief gedrag na vijf jaar (*c*). Verder zijn extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid positief gerelateerd aan warmte en beredeneren drie jaar later (*a*). Er zijn geen verbanden gevonden tussen warmte en beredeneren en angstig/depressief gedrag twee jaar later(*b*). De analyse laat geen mediatie-effecten zien.

In Tabel 6 zijn de resultaten te zien voor de relatie tussen persoonlijkheid en angstig/depressief gedrag voor jongens en meisjes afzonderlijk gemedieerd door warmte en beredeneren. Het negatieve effect van persoonlijkheid op angstig depressief gedrag vijf jaar later is alleen te zien bij jongens. Verder blijkt dat hogere scores op extraversie bij jongens gerelateerd is aan minder angstig/depressief gedrag vijf jaar later. Jongens en meisjes die door hun moeder als extravert of vindingrijk beoordeeld zijn, ontvangen meer warmte en krijgen meer uitleg (beredeneren) drie jaar later. Tevens krijgen consciëntieuze, emotioneel stabiele en welwillende meisjes meer warmte en uitleg van hun moeders. Bij jongens is een positieve relatie te zien tussen warmte en angstig/depressief gedrag in de relatie tussen extraversie en angstig/depressief gedrag (*b*). Extraverte jongens die meer warmte ontvangen, laten twee jaar later meer angstig/depressief gedrag zien.

Tabel 3.

Totale Directe en Indirect Effecten van Persoonlijkheid op Internaliserend Gedrag Gemedieerd door Warmte en Beredeneren (N = 399)

Onafhankelijke variabele (IV)	Mediator variabele (M)	Effect van IV op <i>M (a)</i>	Effect van M op DV (b)	Effect IV op DV (c)	Indirect effect (a-b)	Totaal effecten (c')
1. Extraversie	Warmte	0.10 ^{***}	-0.1	-0.06 ^{**}	-0.00 [-0.02 - .02]	-0.07 ^{**}
	Beredeneren	0.06 ^{***}	0.15		.01 [-0.01 - .03]	
2. Welwillendheid	Warmte	.06 ^{***}	-0.02	-0.04 [*]	-0.00 [-0.01 - .01]	-0.04 [*]
	Beredeneren	.02 [*]	.09		.00 [-0.00 - .01]	
3. Consciëntieusheid	Warmte	.06 ^{***}	-0.05	-0.01	-0.00 [-0.02 - .01]	-0.01
	Beredeneren	.02 [*]	0.09		-0.00 [-0.01 - .01]	
4. Emotionele stabiliteit	Warmte	.06 [*]	-0.04	-0.14 ^{***}	-0.00 [-0.02 - .01]	-0.14 ^{***}
	Beredeneren	.05 [*]	.13		.01 [-0.01 - .03]	
5. Vindingrijkheid	Warmte	.11 ^{***}	-0.05	-0.01	-0.01 [-0.03 - .01]	-0.01
	Beredeneren	.06 ^{***}	.10		.01 [-0.01 - .02]	

Noot. Resultaten zijn gebaseerd op 5.000 bootstrap steekproeven met 95% betrouwbaarheidsintervallen. Indirecte statistisch significante effecten zijn vetgedrukt.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

RELATIE TUSSEN PERSOONLIJKHEID EN INTERNALISEREND GEDRAG

Tabel 4.

Totale Directe en Indirect Effecten van Persoonlijkheid op Internaliserend Gedrag voor Jongens (n = 189) en Meisjes (n = 210) Gemedieerd door Warmte en Beredeneren

Onafhankelijke variabele (IV)	Jongens /Meisjes	Mediator variabele (M)	Effect van IV op M (a)	Effect van M op DV (b)	Effect IV op DV (c)	Indirect effect (a-b)	Totaal effecten (c')
1. Extraversie	Jongens	Warmte	.07	.12	-.07*	.01[-.01-.03]	-.09**
		Beredeneren	.04	.08		.00[-.01-.02]	
	Meisjes	Warmte	.12***	-.16	-.06	.01[-.01-.03]	-.06
		Beredeneren	.09***	.23		.02[-.03-.06]	
2. Welwillendheid	Jongens	Warmte	.03	.08	-.03	.00[-.00-.02]	-.03
		Beredeneren	.01	.03		.00[-.00-.01]	
	Meisjes	Warmte	.09***	-.13	-.07*	-.01[-.04-.01]	-.07*
		Beredeneren	.04*	.17		.01[-.01-.03]	
3. Consciëntieusheid	Jongens	Warmte	.04	.06	.01	.00[-.01-.02]	.01
		Beredeneren	.01	.03		.00[-.00-.01]	
	Meisjes	Warmte	.08***	-.14	-.06*	-.01[-.03-.01]	-.06*
		Beredeneren	.03*	.17		.01[-.01-.03]	
4. Emotionele stabiliteit	Jongens	Warmte	.01	.06	-.14**	.00[-.01-.01]	-.15**
		Beredeneren	.01	.06		.00[-.01-.02]	
	Meisjes	Warmte	.10*	-.18	-.12*	-.02[-.06-.00]	-.12*
		Beredeneren	.07**	.21		.02[-.02-.06]	
5. Vindingrijkheid	Jongens	Warmte	.08***	.04	.04	.00[-.02-.03]	.04
		Beredeneren	.05**	.02		.00[-.02-.02]	
	Meisjes	Warmte	.13***	-.16	-.07	-.02[-.06-.01]	-.06
		Beredeneren	.07***	.19		.01[-.02-.05]	

Noot. Resultaten zijn gebaseerd op 5.000 bootstrap steekproeven met 95% betrouwbaarheidsintervallen. Indirecte statistisch significante effecten zijn vetgedrukt.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

RELATIE TUSSEN PERSOONLIJKHEID EN INTERNALISEREND GEDRAG

Tabel 5.

Totale Directe en Indirect Effecten van Persoonlijkheid op Angstig/Depressief Gedrag Gemedieerd door Warmte en Beredeneren (N=399)

Onafhankelijke variabele (IV)	Mediator variabele (M)	Effect van IV op <i>M</i> (a)	Effect van M op DV (b)	Effect IV op DV (c)	Indirect effect (a-b)	Totaal effecten (c')
1. Extraversie	Warmte	.10 ^{***}	.04	-.02	.00 [-.01 - .02]	-.03
	Beredeneren	.06 ^{***}	.02		.00 [-.01 - .01]	
2. Welwillendheid	Warmte	.06 ^{***}	.04	-.02	.00 [-.00 - .01]	-.02
	Beredeneren	.02 ^{**}	-.00		-.00 [-.01 - .00]	
3. Consciëntieusheid	Warmte	.06 ^{***}	.02	-.00	.00 [-.00 - .01]	-.00
	Beredeneren	.02 [*]	-.00		-.00 [-.01 - .00]	
4. Emotionele stabiliteit	Warmte	.05 [*]	.03	-.08 ^{***}	.00 [-.00 - .01]	-.08 ^{***}
	Beredeneren	.05 [*]	.02		.00 [-.01 - .01]	
5. Vindingrijkheid	Warmte	.11 ^{***}	.02	.00	.00 [-.01 - .01]	-.00
	Beredeneren	.06 ^{***}	-.00		-.00 [-.01 - .01]	

Not. Resultaten zijn gebaseerd op 5.000 bootstrap steekproeven met 95% betrouwbaarheidsintervallen. Indirecte statistisch significante effecten zijn vetgedrukt.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

RELATIE TUSSEN PERSOONLIJKHEID EN INTERNALISEREND GEDRAG

Tabel 6.

Totale Directe en Indirect Effecten van Persoonlijkheid op Angstig/Depressief Gedrag voor Jongens (n=189) en Meisjes (n=210) Gemedieerd door Warmte en Beredeneren

Onafhankelijke variabele (IV)	Jongens /Meisjes	Mediator variabele (M)	Effect van IV op M (a)	Effect van M op DV (b)	Effect IV op DV (c)	Indirect effect (a-b)	Totaal effecten (c')
1. Extraversie	Jongens	Warmte	.07**	.13*	-.04*	.01[.00-.02]	-.04*
		Beredeneren	.04**	-.04		-.00[-.01-.02]	
	Meisjes	Warmte	.12***	-.06	-.02	-.01[-.03-.01]	-.02
		Beredeneren	.09***	.08		.01[-.02-.03]	
2. Welwillendheid	Jongens	Warmte	.03	.10	-.01	.00[-.00-.01]	-.01
		Beredeneren	.01	-.07		-.00[-.01-.00]	
	Meisjes	Warmte	.09***	-.03	-.05*	-.00[-.02-.01]	-.05*
		Beredeneren	.04*	.06		.00[-.01-.01]	
3. Consciëntieusheid	Jongens	Warmte	.04*	.09	.01	.00[-.00-.01]	.01
		Beredeneren	.01	-.07		-.00[-.01-.00]	
	Meisjes	Warmte	.08***	-.04	-.03	-.00[-.02-.01]	-.03
		Beredeneren	.03*	.06		.00[-.01-.01]	
4. Emotionele stabiliteit	Jongens	Warmte	.01	.10	-.09***	.00[-.01-.01]	-.09***
		Beredeneren	.02	-.05		-.00[-.01-.00]	
	Meisjes	Warmte	.10*	-.06	-.06	-.01[-.03-.01]	-.06
		Beredeneren	.07**	.09		.01[-.02-.03]	
5. Vindingrijkheid	Jongens	Warmte	.08***	.09	.02	.01[-.00-.02]	.01
		Beredeneren	.05**	-.07		-.00[-.02-.00]	
	Meisjes	Warmte	.13***	-.06	-.02	-.01[-.03-.01]	-.02
		Beredeneren	.07***	.07		.00[-.02-.02]	

Noot. Resultaten zijn gebaseerd op 5.000 bootstrap steekproeven met 95% betrouwbaarheidsintervallen. Indirecte statistisch significante effecten zijn vetgedrukt.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Mediatie-effect van autoritatief opvoeden voor de relatie tussen persoonlijkheid en teruggetrokken/depressief gedrag

Zoals weergegeven in Tabel 7 blijkt dat extraversie en emotionele stabiliteit een negatief verband hebben met teruggetrokken/ depressief gedrag vijf jaar later (*c*). Er blijkt dat de vijf persoonlijkheidsfactoren positief gerelateerd zijn aan warmte en beredeneren (*a*). Warmte blijkt negatief gerelateerd aan teruggetrokken/ depressief gedrag in de relatie met emotionele stabiliteit en welwillendheid (*b*). Belangrijk is, zoals te zien in Tabel 7 (indirecte effecten $a \times b$), dat warmte de relatie tussen vindingrijkheid en teruggetrokken depressief gedrag gedeeltelijk medieert.

In Tabel 8 worden de resultaten voor jongens en meisjes gescheiden weergegeven. Hoge scores op extraversie zijn gerelateerd aan teruggetrokken/depressief gedrag bij zowel jongens als meisjes. Hoge scores op consciëntieusheid en emotionele stabiliteit gaan samen met minder teruggetrokken depressief gedrag bij meisjes vijf jaar later. Tevens hebben kinderen met hoge scores op extraversie en vindingrijkheid drie jaar later moeders die meer warmte geven en beredeneren. Bij meisjes zorgen ook hoge scores op welwillendheid, consciëntieusheid en emotionele stabiliteit voor meer warmte en beredeneren van moeder. Consciëntieuze jongens ontvangen meer warmte van moeders drie jaar later. In Tabel 8 is tevens te zien dat het mediatie effect van warmte in de relatie tussen vindingrijkheid en teruggetrokken/depressief gedrag van de gehele steekproef gevonden wordt bij meisjes.

Mediatie-effect van autoritatief opvoeden voor de relatie tussen persoonlijkheid en somatische klachten

Zoals blijkt uit Tabel 9 is hoge emotionele stabiliteit gerelateerd aan minder somatische klachten (*c*). Extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid hebben een positief effect op warmte en beredeneren drie jaar later (*a*). De analyses laten zien dat er een effect is van beredeneren op somatische klachten (*b*). Zoals te zien is in Tabel 9 (indirecte effecten $a \times b$) medieert beredeneren gedeeltelijk de relatie tussen extraversie en somatische klachten en de relatie tussen vindingrijkheid en somatische klachten.

In Tabel 10 is te zien dat emotionele stabiliteit vijf jaar later gerelateerd is aan minder somatische klachten bij jongens en meisjes. Consciëntieusheid en vindingrijkheid gaan samen met minder somatische klachten bij meisjes. Extraverte en vindingrijke adolescenten krijgen meer warmte van hun moeders en moeders beredeneren meer. Voor meisjes geldt dit ook wanneer zij hoge scores hebben op welwillendheid, consciëntieusheid en emotionele

RELATIE TUSSEN PERSOONLIJKHEID EN INTERNALISEREND GEDRAG

Tabel 7.

Totale Directe en Indirect Effecten van Persoonlijkheid op Teruggetrokken/Depressief Gedrag Gemedieerd door Warmte en Beredeneren (N=399)

Onafhankelijke variabele (IV)	Mediator variabele (M)	Effect van IV op <i>M (a)</i>	Effect van M op DV (b)	Effect IV op DV (c)	Indirect effect (a-b)	Totaal effecten (c')
1. Extraversie	Warmte	.10***	-.03	-.03***	-.00 [-.01 - .00]	-.03***
	Beredeneren	.06***	.04		.00 [-.00 - .01]	
2. Welwillendheid	Warmte	.06***	-.05	-.01	-.00 [-.01 - -.00]	-.01
	Beredeneren	.02*	.01		.00 [-.00 - .00]	
3. Consciëntieusheid	Warmte	.06***	-.05	-.01	-.00 [-.01 - -.00]	-.01
	Beredeneren	.02*	.02		.00 [-.00 - .00]	
4. Emotionele stabiliteit	Warmte	.06*	-.05*	-.03*	-.00 [-.01 - -.00]	-.03*
	Beredeneren	.05*	.02		.00 [-.00 .01]	
5. Vindingrijkheid	Warmte	.11***	-.05*	-.00	-.01 [-.01 - -.00]	.00
	Beredeneren	.06***	.01		.00 [-.01 - .01]	

Noot. Resultaten zijn gebaseerd op 5.000 bootstrap steekproeven met 95% betrouwbaarheidsintervallen. Indirecte statistisch significante effecten zijn vetgedrukt.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

RELATIE TUSSEN PERSOONLIJKHEID EN INTERNALISEREND GEDRAG

Tabel 8.

Totale Directe en Indirect Effecten van Persoonlijkheid op Teruggetrokken/Depressief Gedrag voor Jongens (n=189) en Meisjes (n=210) Gemedieerd door Warmte en Beredeneren

Onafhankelijke variabele (IV)	Jongens /Meisjes	Mediator variabele (M)	Effect van IV op M (a)	Effect van M op DV (b)	Effect IV op DV (c)	Indirect effect (a-b)	Totaal effecten (c')
1. Extraversie	Jongens	Warmte	.07**	.00	-.03***	.00[-.00-.01]	-.04***
		Beredeneren	.04**	.08		.00[-.00-.01]	
	Meisjes	Warmte	.12***	-.06	-.04***	-.01[-.02-.00]	-.03**
		Beredeneren	.09***	.02		.00[-.01-.01]	
2. Welwillendheid	Jongens	Warmte	.03	-.02	-.00	-.00[-.01-.00]	-.00
		Beredeneren	.01	.06		.00[-.00-.01]	
	Meisjes	Warmte	.09***	-.07*	-.02	-.01[-.01-.00]	-.01
		Beredeneren	.04*	-.01		-.00[-.01-.00]	
3. Consciëntieusheid	Jongens	Warmte	.04*	-.02	-.00	-.00[-.00-.00]	-.00
		Beredeneren	.01	.06		.00[-.00-.01]	
	Meisjes	Warmte	.08***	-.07*	-.02*	-.01[-.01-.00]	-.01
		Beredeneren	.03*	-.01		-.00[-.01-.00]	
4. Emotionele stabiliteit	Jongens	Warmte	.01	-.02	-.03	-.00[-.01-.00]	-.03
		Beredeneren	.02	.02		.00[-.00-.01]	
	Meisjes	Warmte	.10*	-.07*	-.03*	-.01[-.02--.00]	-.03
		Beredeneren	.07**	-.00		-.00[-.02-.01]	
5. Vindingrijkheid	Jongens	Warmte	.08***	-.03	.01	-.00[-.01-.00]	.01
		Beredeneren	.05**	.06		.00[-.00-.01]	
	Meisjes	Warmte	.13***	-.07*	-.02	-.01[-.02-.00]	-.01
		Beredeneren	.07***	-.01		-.00[-.01-.01]	

Noot. Resultaten zijn gebaseerd op 5.000 bootstrap steekproeven met 95% betrouwbaarheidsintervallen. Indirecte statistisch significante effecten zijn vetgedrukt.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

RELATIE TUSSEN PERSOONLIJKHEID EN INTERNALISEREND GEDRAG

Tabel 9.

Totale Directe en Indirect Effecten van Persoonlijkheid op Somatische Klachten Gemedieerd door Warmte en Beredeneren (N=399)

Onafhankelijke variabele (IV)	Mediator variabele (M)	Effect van IV op <i>M (a)</i>	Effect van M op DV (b)	Effect IV op DV (c)	Indirect effect (a-b)	Totaal effecten (c')
1. Extraversie	Warmte	.10***	-.02	-.00	-.00 [-.00 - .01]	-.01
	Beredeneren	.06***	.10*		.01 [.00 - .01]	
2. Welwillendheid	Warmte	.06***	-.02	-.01	-.00 [-.01 - .00]	-.01*
	Beredeneren	.02*	.08*		.00 [.00 - .01]	
3. Consciëntieusheid	Warmte	.06***	-.02	-.01	-.00 [-.01 - .00]	-.01
	Beredeneren	.02*	.08*		.00 [.00 - .01]	
4. Emotionele stabiliteit	Warmte	.06*	-.02	-.03**	-.00 [-.01 - .00]	-.03**
	Beredeneren	.05*	.09*		.00 [.00 - .01]	
5. Vindingrijkheid	Warmte	.11***	-.02	-.01	-.00 [-.01 - .00]	-.01
	Beredeneren	.06***	.09*		.01 [.00 - .01]	

Noot. Resultaten zijn gebaseerd op 5.000 bootstrap steekproeven met 95% betrouwbaarheidsintervallen. Indirecte statistisch significante effecten zijn vetgedrukt.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

RELATIE TUSSEN PERSOONLIJKHEID EN INTERNALISEREND GEDRAG

Tabel 10.

Totale Directe en Indirect Effecten van Persoonlijkheid op Somatische Klachten voor Jongens ($n=189$) en Meisjes ($n=210$) Gemedieerd door Warmte en Beredeneren

Onafhankelijke variabele (IV)	Jongens /Meisjes	Mediator variabele (M)	Effect van IV op M (a)	Effect van M op DV (b)	Effect IV op DV (c)	Indirect effect (a-b)	Totaal effecten (c')
1. Extraversie	Jongens	Warmte	.07**	-.00	-.01	-.00[-.01-.01]	-.01
		Beredeneren	.04**	.04		.00[-.00-.01]	
	Meisjes	Warmte	.12***	-.05	-.01	-.01[-.02-.00]	-.01
		Beredeneren	.09***	.14*		.01[.00-.02]	
2. Welwillendheid	Jongens	Warmte	.03	.00	-.01	.00[-.00-.00]	-.01
		Beredeneren	.01	.04		.00[-.00-.00]	
	Meisjes	Warmte	.09***	-.04	-.01	-.00[-.01-.00]	-.02
		Beredeneren	.04*	.12*		.00[.00-.01]	
3. Consciëntieusheid	Jongens	Warmte	.04*	-.01	-.00	-.00[-.00-.00]	-.00
		Beredeneren	.01	.04		.00[-.00-.00]	
	Meisjes	Warmte	.08***	-.04	-.02*	-.00[-.01-.00]	-.02*
		Beredeneren	.03*	.12*		.00[.00-.01]	
4. Emotionele stabiliteit	Jongens	Warmte	.01	-.01	-.03	-.00[-.00-.00]	-.03*
		Beredeneren	.02	.04		.00[-.00-.01]	
	Meisjes	Warmte	.10*	-.05	-.03	-.01[-.02-.00]	-.03*
		Beredeneren	.07**	.14**		.01[.00-.03]	
5. Vindingrijkheid	Jongens	Warmte	.08***	-.01	.01	-.00[-.01-.01]	.01
		Beredeneren	.05**	.03		.00[-.00-.01]	
	Meisjes	Warmte	.13***	-.04	-.02*	-.01[-.02-.00]	-.03*
		Beredeneren	.07***	.13*		.01[.00-.02]	

Noot. Resultaten zijn gebaseerd op 5.000 bootstrap steekproeven met 95% betrouwbaarheidsintervallen. Indirecte statistisch significante effecten zijn vetgedrukt.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

stabiliteit. Jongens met hoge scores op consciëntieusheid ontvangen drie jaar later meer warmte van hun moeder. Verder medieert beredeneren gedeeltelijk de relatie tussen extraversie en somatische klachten, emotionele stabiliteit en somatische klachten en de relatie tussen vindingrijkheid en somatische klachten bij meisjes (indirecte effecten $a \times b$).

Discussie

Er is duidelijke empirische evidentie dat persoonlijkheid van het kind gerelateerd is aan internaliserend gedrag. Er is echter minder empirisch bewijs voor de processen die deze relatie kunnen verklaren. In deze studie is het mediatie-effect van autoritatief opvoeden bekeken in de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag.

Directe effecten van persoonlijkheid

In overeenkomst met eerdere studies (van Leeuwen et al., 2004) toont deze studie dat extraversie en emotionele stabiliteit negatief gerelateerd zijn aan internaliserend gedrag. Bovendien laat deze studie zien dat jongeren die hoog beoordeeld zijn op welwillendheid, vijf jaar later minder internaliserend gedrag rapporteren. Het effect van emotionele stabiliteit wordt gezien bij zowel jongens als meisjes. Extraversie gaat samen met minder internaliserend gedrag bij jongens. Welwillendheid gaat samen met minder internaliserend gedrag bij meisjes. Shiner en Caspi (2003) beschrijven vijf mogelijke mechanismen die de relatie tussen persoonlijkheid en probleemgedrag kunnen verklaren. Ten eerste wordt psychopathologie door sommigen gezien als een extreme uiting van persoonlijkheidskenmerken. Zo zouden internaliserende problemen het lage extreem zijn op de dimensie emotionele stabiliteit. Ten tweede kan persoonlijkheid zorgen voor meer kwetsbaarheid, een jongere met lage emotionele stabiliteit kan kwetsbaarder zijn voor tegenslagen waardoor hij/zij eerder internaliserend gedrag ontwikkelt dan een jongere met hoge emotionele stabiliteit. Ten derde kunnen persoonlijkheidsfactoren zoals hoge emotionele stabiliteit, extraversie bij jongens of welwillendheid bij meisjes, beschermen tegen de ontwikkeling van internaliserend probleemgedrag. Door de persoonlijkheid zijn adolescenten beter bestand tegen tegenslagen. Ten vierde kan persoonlijkheid van invloed zijn op de prognose van internaliserende psychopathologie. Een jongere met hoge emotionele stabiliteit is mogelijk veerkrachtiger dan een jongere met lage emotionele stabiliteit en kan daardoor sneller herstellen van tegenslagen. Tot slot kan psychopathologie van invloed zijn op de

ontwikkeling van persoonlijkheid. Een jongere kan bijvoorbeeld lagere emotionele stabiliteit ontwikkelen door het hebben van een depressie.

Wanneer internaliserend gedrag opgesplitst wordt in angstig/depressief gedrag, teruggetrokken depressief gedrag en somatische klachten, blijkt dat emotionele stabiliteit negatief gerelateerd is aan alle drie de smallebandsyndromen voor de gehele steekproef. Dit komt overeen met Ozer en Bennet (2006), die aangeven dat angst en depressie gerelateerd zijn aan emotionele stabiliteit. Zij geven aan dat psychopathologie kan worden opgevat als extreme uiting van persoonlijkheidskenmerken. Wanneer de resultaten voor jongens en meisjes apart worden bekeken, wordt duidelijk dat dit alleen zo is bij jongens in de relatie met angstig/depressief gedrag en bij meisjes in de relatie met teruggetrokken/ depressief gedrag. Extraversie is negatief gerelateerd aan teruggetrokken/depressief gedrag bij jongens en meisjes. Tevens is extraversie bij jongens negatief gerelateerd aan angstig/ depressief gedrag. Kinderen die door moeder hoog op extraversie beoordeeld zijn, rapporteren in de adolescentie minder teruggetrokken/ depressief gedrag. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat verlegenheid een facet is van extraversie. Verlegen adolescenten scoren lager op extraversie en zullen zich wellicht sneller terugtrekken. Ozer en Benet-Martinez (2006) geven aan dat een klinische depressie wordt gerelateerd aan lage emotionele stabiliteit en lage extraversie. Uit een review van De Pauw en Mervielde (2010) blijkt dat lage extraversie een voorspeller is van depressie, maar minder van angst. Dit wordt in deze studie alleen gevonden bij meisjes met lage extraversie. Meisjes met lage extraversie trekken zich mogelijk sneller terug, waardoor eerder een verband gevonden wordt met teruggetrokken/depressief gedrag dan met angstig/depressief gedrag.

Direct effect van autoritatief opvoeden

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt geen significant effect van autoritatief opvoeden op internaliserend gedrag twee jaar later. Dit is tegenstrijdig met eerdere onderzoeken waarin de positieve effecten van autoritatief opvoeden onderzocht worden (voor een review, zie Steinberg, 2001). Dit zou te maken kunnen hebben met het tijdsinterval of met de leeftijdscategorie. De taken en effecten van opvoeding veranderen in de adolescentie (O'Connor, 2002). Adolescenten nemen meer afstand van hun ouders en worden zelfstandiger. Hiernaast gaan ze meer om met leeftijdsgenootjes waardoor ouders minder belangrijk zijn. Hierdoor kan het zijn dat de opvoeding veranderd is, als internaliserend gedrag gemeten wordt, of dat het effect van positief opvoeden minder is in de adolescentie.

Wanneer internaliserend gedrag wordt opgesplitst in de drie subschalen blijkt, in overeenstemming met eerder onderzoek (Greenberger et al., 2000), dat warmte later gerelateerd is aan minder teruggetrokken/depressief gedrag bij meisjes. In eerdere onderzoeken is aangegeven dat er minder effect gevonden wordt van opvoeding op internaliserend gedrag dan op externaliserend gedrag (van Leeuwen et al., 2004; Reitz et al., 2006). Dit kan mogelijk verklaard worden doordat het minder zichtbare internaliserende gedrag niet om directe reactie van ouders vraagt (Reitz et al., 2006), waardoor de opvoeding niet aangepast wordt aan de behoeften van het kind. Mogelijk zou er onderzoek gedaan moeten worden naar andere dimensies van opvoeden, zoals negatieve controle. Van Leeuwen en collega's (2004) concluderen dat kinderen die lage scores hebben op extraversie en emotionele stabiliteit een groter risico hebben op internaliserend gedrag bij negatieve ouderlijke controle.

Mediatie-effect van autoritatief opvoeden

De conclusie dat de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag niet gemedieerd wordt door autoritatief opvoeden is in overeenstemming met het onderzoek van Ge en collega's (1996). Hoewel deze studie tot eenzelfde resultaat is gekomen als Ge en collega's, kan er moeilijk een vergelijking gemaakt worden tussen beide studies. Ge en collega's hebben gebruik gemaakt van cross-sectionele data waardoor er geen rekening is gehouden met het ontwikkelingskader. In de huidige studie blijkt dat ook in een longitudinale studie geen mediatie-effect gevonden wordt. Dit versterkt de bevindingen dat er geen mediatie-effect van autoritatief opvoeden in de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag is.

Een belangrijke bijdrage van deze studie is dat ook de smallebandsyndromen van de internaliserende schaal onderzocht zijn. Hierbij worden wel een aantal kleine mediatie-effecten gevonden. Voor de gehele steekproef wordt de relatie tussen vindingrijkheid en teruggetrokken/depressief gedrag gemedieerd door warmte. Hiernaast medieert beredeneren de relatie van extraversie en vindingrijkheid met somatische klachten.

Wanneer de analyses afzonderlijk zijn uitgevoerd voor jongens en meisjes zijn deze mediatie-effecten alleen te vinden bij meisjes. Vindingrijke meisjes ontvangen na drie jaar een warmere opvoeding, waardoor ze vijf jaar later minder teruggetrokken/depressief gedrag laten zien. Mogelijk reageren moeders warmer op creatieve, nieuwsgierige en intelligente meisjes. Prinzie en collega's (2004) suggereren dat kinderen met positieve persoonlijkheidseigenschappen hun ouders beter kunnen gehoorzamen. Dit resulteert in een

positief opvoedklimaat. De huidige resultaten ondersteunen deze stelling. Opvallend is wel dat moeders alleen bij meisjes en niet bij jongens een meer autoritatieve opvoeding laten zien. Butler en Shalit-Naggar (2008) beschrijven dat meisjes vaker stress bij moeders verzachten en beter zijn in het in stand houden/herstellen van de harmonie in de relatie dan jongens. Mogelijk zorgt dit ervoor dat meisjes een meer autoritatieve opvoeding krijgen, waardoor moeders meer warmte geven aan meisjes. Door de warme opvoeding zijn er minder depressieve symptomen zoals tevens uit eerdere onderzoeken blijkt (o.a. Gray & Steinberg, 1999).

Moeders beredeneren meer bij meisjes die zij beoordelen als vindingrijk, welwillend en extravert. Dit gaat samen met meer somatische klachten bij adolescenten. De positieve persoonlijkheidseigenschappen van extraversie, welwillendheid en vindingrijkheid bij meisjes zijn gerelateerd aan een beter opvoedklimaat, waardoor moeders meer beredeneren. Butler en Shalit-Naggar (2008) bewijzen een betere wederkerigheid in de moeder-dochter relatie dan in de moeder-zoon relatie. Hierdoor zou het kunnen dat meisjes een meer autoritatieve opvoeding krijgen dan jongens. Wanneer moeders veel beredeneren, rapporteert een adolescente meer somatische klachten. Het effect van beredeneren op somatische klachten is opvallend aangezien eerder onderzoek aangeeft dat beredeneren gerelateerd is aan betere uitkomsten in onder andere het welbevinden van de adolescent (Suldo, & Huebner, 2004). Het is mogelijk dat er bij meisjes al lichamelijke klachten aanwezig waren voor het meten van autoritatief opvoeden. Misschien krijgt een meisje met lichamelijke klachten meer aandacht en wordt er meer gepraat en beredeneerd. Hiernaast zou het zo kunnen zijn dat lichamelijke klachten bij meisjes belangrijker is dan bij jongens, waardoor dit effect alleen gevonden wordt bij meisjes.

Beperkingen en aanbevelingen

Een aantal beperkingen in dit onderzoek zijn noemenswaardig. Ten eerste is in dit onderzoek alleen het effect van positief opvoeden onderzocht. Verder onderzoek zou zich kunnen richten op een mediatie-effect in de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag voor negatief opvoeden of andere omgevingsvariabelen zoals laag familie-inkomen en moederlijke depressie. Leve en collega's (2005) geven bijvoorbeeld aan dat harde discipline een voorspeller is voor internaliserend gedrag bij jongens en laag familie-inkomen en moederlijke depressie gerelateerd zijn aan internaliserend gedrag bij meisjes. Ten tweede is er in dit onderzoek gekeken naar mediatie-mechanismen. In de toekomst zal er gekeken moeten worden naar andere processen die de relatie tussen persoonlijkheid en internaliserend gedrag

kunnen verklaren. Hierbij kan gedacht worden aan een moderatie-effect van autoritatief opvoeden. Tevens is er in dit onderzoek alleen gebruik gemaakt van vragenlijsten. Verder onderzoek is nodig waarin gebruik gemaakt wordt van andere methodes (bijvoorbeeld observaties). Ondanks deze beperkingen is duidelijk te zien dat persoonlijkheid gerelateerd is internaliserende problemen vijf jaar later. Uit dit onderzoek blijkt dat meisjes bij wie de moeder meer beredeneert, twee jaar later hogere scores op internaliserend gedrag rapporteren. Het gaat hierbij om kleine effecten. Dit zou in verder onderzoek beter bekeken moeten worden. Autoritatief opvoeden is geen mediator in de relatie tussen persoonlijkheid en de globale schaal van internaliserend gedrag. Voor de klinische praktijk is het belangrijk om onderscheid te maken tussen de verschillende vormen van internaliserend gedrag.

Referenties

- Achenbach, T. M. (1991). *Manual for the Youth Self-Report and 1991 profile*. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Bögels, S. A., & Brechman-Toussaint, M. L. (2006). Family issues in child anxiety: Attachment, family functioning, parental rearing and beliefs. *Clinical Psychology Review, 26*, 834-856.
- Bongers, I. L., Koot, H. M., van der Ende, J., & Verhulst, F. C. (2003). The normative development of child and adolescent problem behavior. *Journal of Abnormal Psychology, 122*, 179-192.
- Butler, R., & Shalit-Naggar, R. (2008). Gender and patterns of concerned responsiveness in presentations of the mother-daughter and mother-son relationship. *Child Development, 79*, 836-851.
- Costello, E. J., Mustillo, S., Erkanli, A., Keeler, G., & Angold, A. (2003). Prevalence and development of psychiatric disorders in childhood and adolescence. *Archives of General Psychiatry, 60*, 837-844.
- Else-Quest, N. M., Hyde, J. S., Goldsmith, H. H., & Van Hulle, C. (2006). Gender differences in temperament: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 132*, 33-72.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Guthrie, I. K., & Reiser, M. (2000). Dispositional emotionality and regulation: Their role in predicting quality of social functioning. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*, 136-157.
- De Fruyt, F., Bartels, M., Leeuwen, K. G., de Clercq, B., Decuyper, M., & Mervielde, I. (2006). Five types of personality continuity in childhood and adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology, 91*, 538-552.

- Ge, X., Conger, R. D., Cadoret, R. J., Neiderhiser, J. M., Yates, W., Troughton, E., et al. (1996). The developmental interface between nature and nurture: A mutual influence model of child antisocial behavior and parent behaviors. *Developmental Psychology*, 32, 574-589.
- Gerard, J. M., & Buehler, C. (2004). Cumulative environmental risk and youth problem behavior. *Journal of Marriage and Family*, 66, 702-720.
- Gray, M. R., & Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and Family*, 61, 574-587.
- Greenberger, E., Chen, C., Tally, S. R., & Dong, Q. (2000). Family, peer, and individual correlates of depressive symptomatology among US and Chinese adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 209-219.
- Van Leeuwen, K. G., Mervielde, I., Braet, C., & Bosmans, G. (2004). Child personality and parental behavior as moderator of problem behavior: Variable- and person-centred approaches. *Developmental Psychology*, 40, 1028-1046.
- Lengua, L. J., & Kovacs E. A. (2005). Bidirectional associations between temperament and parenting and the prediction of adjustment problems in middle childhood. *Applied Developmental Psychology*, 26, 21-38.
- Leve, L. D., Kim, H. K., & Pears, K. C. (2005). Childhood Temperament and family environment as predictors of internalizing and externalizing trajectories from age 5 to 17. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33, 505-520.
- Lynch, M., & Cicchetti, D. (1998). An ecological-transactional analysis of children and contexts: The longitudinal interplay among child maltreatment, community violence and children's symptomatology. *Development and Psychopathology*, 10, 235-257.
- Manders, W. A., Scholte, R. H. J., Janssens, J. M. A. M., & De Bruyn, E. E. J. (2006). Adolescent personality, problem behaviour and the quality of the parent-adolescent relationship. *European Journal of Personality*, 20, 237-254.
- McLeod, B. D., Weisz, J. R., & Wood, J. J. (2007). Examining the association between parenting and childhood depression: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 27, 986-1003.
- Mervielde, I., & De Fruyt, F. (1999). Construction of the hierarchical personality inventory for children. *Personality psychology in Europe*, 7, 107-127.
- O'Connor, T. G. (2002). Annotation: The 'effects' of parenting reconsidered: Findings, challenges, and applications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43, 555-572.

- Ozer, D. J., & Benet-Martinez, V. (2006). Personality and the prediction of consequential outcomes. *Annual Review of Psychology, 57*, 401-421.
- De Pauw, S. S. W., & Mervielde, I. (2010). Temperament, personality and developmental psychopathology: A review based on the conceptual dimensions underlying childhood traits. *Child Psychiatry and Human Development, 41*, 313-329.
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods, 40*, 879-891.
- Prinzle, P., & Deković, M. (2008). Continuity and change of childhood personality characteristics through the lens of teachers. *Personality and Individual Differences, 45*, 82-88.
- Prinzle, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquière, P., & Colpin, H. (2003). The additive and interactive effects of parenting and children's personality on externalizing behaviour. *European Journal of Personality, 17*, 95-117.
- Prinzle, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquière, P., & Colpin, H. (2004). Parent and child personality characteristics as predictors of negative discipline and externalizing problem behavior in children. *European Journal of Personality, 18*, 73-102.
- Reitz, E., Deković, M., & Meijer, A. M. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behavior in early adolescence: Child behavior as moderator and predictor. *Journal of Adolescence, 29*, 419-436.
- Robinson, C. C., Mandleco, B., Olsen, S. F., & Hart C. H. (1995). Authoritative, Authoritarian, and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports, 77*, 819-830.
- Shiner, R., & Caspi, A. (2003). Personality differences in childhood and adolescence: Measurement, development, and consequences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 44*, 2-32.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence, 11*, 1-19.
- Suldo, S. M., & Huebner, A. S. (2004). The role of life satisfaction in the relationship between authoritative parenting dimensions and adolescent problem behavior. *Social Indicators Research, 66*, 165-195.
- Tackett, J. L. (2006). Evaluating models of the personality-psychopathology relationship in children and adolescents. *Clinical Psychology Review, 26*, 584-599.

De Vore, E. R., & Ginsburg, K. R. (2005). The protective effects of good parenting on adolescents. *Current Opinion in Pediatrics*, *17*, 460-465.

Van Westerlaak, J. M., Kropman, J. A., & Collaris, J. W. M. (1975). *Beroepenklapper* [Manual for occupational level]. Nijmegen, The Netherlands: Instituut voor Toegepaste Sociologie.